

TAĀANA JUŘÍČKOVÁ

„PRAHA S PRSTY DEŠŤ“

(Volodymyr Źytnyk *28. 11. 1938 †7. 11. 2010)

Básník, překladatel, významný ukrajinský bohemista, literární vědec a kritik, znalec mnoha slovanských jazyků a literatur. Svým významem a vahou byl v badatelské, literární a hlavně překladatelské činnosti i v akademickém světě osobou zcela mimořádnou. V květnu 2010 přijel na pozvání vedoucího Ústavu slavistiky FFMU a hlavního manažera Centra filologicko-areálových studií prof. PhDr. Ivo Pospíšila, DrSc. Jeho přednáškový pobyt se uskutečnil v rámci studia a výzkumu literatury a kultury slovanských jazyků. S Brnem se básník loučil se slovy: „Jsem velmi rád, že se mi dostalo opět příležitosti navštívit Masarykovu univerzitu, váš Ústav slavistiky a možnosti podívat se na místa, jež tak důvěrně znám a mám opravdu rád.“

Volodymyr Źytnyk nás opustil krátce před svými 73. narozeninami. Sotva kdo mohl očekávat, že by ho smrt mohla zastihnout tak náhle a překvapivě. Když jsme se před pár měsíci procházeli deštivou Prahou (mnohé jeho verše jsou věnovány právě Praze), černá mračna sypala hustý déšť a potoky deště nám bušily do zad, neuvěřitelně přesvědčivě zazníval básníkův hlas: ... „to je ta Praha s prsty deště...“ a jako těžké loučení se s Prahou křičely Nezvalovy verše, jež miloval a citoval je téměř celé nazpaměť (jsou přeloženy též do ukrajinštiny):

„to je ta Praha s prsty deště...“

*S uřatými prsty deště a Týnského chrámu
na rukavici soumraků...*

Plač a směj se rozezvuč všechny své zvony

Jak jsem se já snažil rozezvučet všechny zvony paměti

Neboť čas letí a já bych toho chtěl ještě o tobě mnoho říci

Čas letí a já jsem toho dosud o tobě málo řekl

Čas letí jako vlaštovka a rozžehuje staré hvězdy nad Prahou...

*Vzpomeňte si na mě
 Že jsem žil a že jsem chodil po Praze
 Že jsem se ji učil milovat jinak než se dosud milovalo
 Že jsem se ji učil milovat jako přítelkyni jako cizinku
 Že jsem se ji učil milovat svobodným srdcem svobodného muže svobodných snů
 a tužeb
 Že jsem se ji učil milovat jak bytost které patří budoucnost
 Že jsem se ji učil milovat jak ji dosud nikdo nemiloval
 Jak její syn a cizinec*

Literatuře a poezii zasvětil celý svůj život. Žytnykovým prvním učitelem byl jeho otec, Žytnyk Kostjantyn, jež byl taktéž významným překladatelem, přeložil do ukrajinštiny veškeré dílo Sergeje Jesenina.

Volodymyr Žytnyk vystudoval ukrajinštinu a češtinu na filologické fakultě Kyjevské univerzity T. Ševčenka. Po ukončení studií pracoval nejprve jako učitel a redaktor. Od r. 1965 se zaměřoval především na českou literaturu, kandidátskou disertaci obhájil na téma Rozvoj básnického mistrovství Antonína Sovy (1973) a po dobu dvaceti pěti let pracoval na katedře slovanské filologie. V letech 1981–1987 vedl veškeré její slavistické obory. V roce 1992, kdy je po 175 letech obnovena činnost nejstarší univerzity na Ukrajině Národní Kyjevské Mohylovy Akademie (1615–1817), jež je zároveň symbolem obrození nezávislé Ukrajiny, byl Volodymyr Žytnyk pověřen vedením oboru ukrajinský jazyka na této univerzitě.

Více než čtyřicet let věnoval Žytnyk literatuře. Knižně debutoval jako překladatel v antologiích Česka poezija (1964, Česká poezie), Slovac'ka poezija (1964, Slovenská poezie) a překlady Danteho Vita nuova. Jako překladatel vystupoval též v Antologii polské poezie a v mnoha dalších jiných vydáních. V roce 1967 vyšla první Žytnykova sbírka veršů Zelenyj viter (Zelený vítr), a v roce 1974 druhá – Pryčaly (Přistavy), které obsahují intimní, romanticky zabarvenou lyriku s přírodními motivy a taktéž meditativní poezii se společenskou tematikou národnostního charakteru, jež je protestem proti denacionalizaci ukrajinského národa (alegorická poéma Bezruč). Zvláště významnými ukrajinskými překlady z české literatury jsou Slezské písně P. Bezruče (1970, Silez'ki pisni, ve spoluautorství s H. Kočurom a M. Lukašem), které vyšly v rámci edice Perlyny svitovoji liryky (Perly světové lyriky). V téže edici v r. 1986 byl vydán další překlad, tentokrát rozsáhlý Výbor z poezie J. Wolkera. Do ukrajinštiny Žytnyk přeložil také tvorbu Z. Bezděkové a M. Válka.

Jeho lidský i tvůrčí vývoj ovlivnila osobní setkání a přátelství s takovými koryfeji ukrajinské poezie a překladu jako Pavlo Tyčina, Maxim Rylskij, Mykola Bažan, Mykola Lukaš a Hryhorij Kočur. Měl mnoho přátel mezi literáty a lingvisty v celém slavistickém světě. Velice si cenil přátelství s překladatelem a vědcem prof. UK v Praze Václavem Židlickým, jehož hrob přijel navštívit.

Žytnyk byl sestavitelem mnoha úvodních statí, předmluv a poznámek ke knihám: *Mist. Sučasne češke opovidanňa* (1984, Most. Současná česká povídka), *J. Vol'ker. Poeziji* (1986, J. Wolker. Poezie), *T. Ševčenko. Jeretyk. Slovians'kymy movamy* (1991, T. Ševčenko. Kacíř. Slovanskými jazyky). Tato poéma byla vydána v českém překladu Zdenkou Bergrovou (1964, Ševčenko T. Kacíř. Praha, Státní knihovna ČSSR). Žytnyk je autorem monografie *Poezija Antonina Sovy* (1975, Poezie A. Sovy) a řady dalších vědeckých studií, věnovaných historii slovanských literatur, vzájemným literárním vztahům mezi slovanskými národy, problémům uměleckého překladu a odborných pojednáních o T. Ševčenkovi.

Za rozsáhlou činnost vědeckou, redakční, pedagogickou a organizační obdržel řadu čestných ukrajinských a zahraničních uznání (Státní cena Maxima Rylského v oboru uměleckého překladu, Čestná medaile s diplomem FF Univerzity Karlovy, prestižní Řád sv. Petra Mohyly a další). Jeho přednáškové turné a studijní pobyty v slovanských i neslovanských zemích (dlouhodobě přednášel na Univerzitě Karlově v Praze, na Masarykově univerzitě v Brně) účast na mezinárodních vědeckých konferencích (Vídeň a rozvoj slovanských kultur 19. a 20. století, Mezinárodní vědecká konference věnovaná problematice státního jazyka na Ukrajině, NaUKMA Kyjev a Vědecká společnost T. Ševčenska, USA) i jeho vědecké styky s řadou literátů a lingvistů mu zjednaly známost v celém slavistickém světě.

Byl vášnivým milovníkem českého jazyka a češtinu nejen dobře ovládal, ale čeština byla částí jeho já. Mnohé verše z české poezie znal z paměti a jako z rukávu sypal téměř kterýkoliv verš, jeho přednes působil přirozeně a přesvědčivě navzdory tomu, že byl v cizí řeči, sám byl totiž natolik přesvědčivý a přirozený. Svou mnohostrannou erudicí, hloubkou pohledu i didaktickým mistrovstvím se stávaly jeho přednášky skutečným zážitkem, uměl podat studentům impulsy k novému promýšlení problémů. Do posluchárny často vcházel s dotazem „tak máte nějaké otázky“... pokud nebyly, bylo vidět na jeho obličejí opravdové zklamání. Studentům rozdával svou vlastní knihovnu se slovy „vezměte si to a čtěte“. Přednášel z paměti a měl obrovské znalosti nejen v rámci slovanských literatur, ale i literatury světové.

Měl osobitý humor prodchnutý zájmem o jazyk, jazykovou hru, vidění světa v anekdotách, sklon k poetice humoru. Z mnohostranných schopností a hodnot, jimiž byl obdařen, vynikal jeho vřelý vztah k hudbě, v mládí zpíval ve sboru, velice miloval ukrajinské a moravské lidové písně, uměl též krásně malovat.

Sférou vědeckého zájmu byla též etymologie slovanských jazyků a typologie slovanských literatur. Základním tématem jeho vědeckých prací byl překlad uměleckého textu, historie české literatury a mezislovanské jazykové a literární vztahy. Jeho badatelskému zájmu v této činnosti neušel snad ani jediný dílčí problém. Více než sto publikací je věnováno právě mezislovanským jazyko-

vým a literární vztahům. Žytnyk byl básníkem s nevšední kulturněhistorickou erudovaností, jeho překlady vynikají adekvátním vystižením originálu se zachováním významové a vysoké estetické hodnoty, jsou originální souhrou výrazné myšlenky a dokonalé formy. Jen díky jeho obětavému úsilí si bezesporu můžeme uvědomit, jak specifická a důležitá je váha těchto literatur v celoslovanském a světovém kontextu. Překládal z češtiny, slovenštiny, polštiny, bulharštiny, spolu s Raulem Čilačavou též z gruzínštiny.

Byl jedním z pilířů ukrajinské a celoslovanské vzdělanosti, vytvářel literaturu nejvyšších uměleckých hodnot, bez kterého by kultuře slovanských národů něco podstatného chybělo. Jeho umělecké překlady jsou díla, v nichž vyniká mimořádná krása jeho ukrajinštiny.